

“ВЕЛИКА ПРОЗА” УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ 1940 – 1980-Х РОКІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

**Світлана Луцій. Романістика української діаспори
1960 – 1980-х років: проблематика, жанрово-
стильові парадигми. – Тернопіль: Джура,
2017. – 412 с.**

Історія України ХХ століття пройшла під знаком масових політичних еміграцій. Більшість митців-емігрантів була свідком трагічних історичних подій в Україні: програні національно-визвольні змагання 1917 – 1919 рр., насильницька індустріалізація та колективізація, масові арешти, штучний голодомор 1932 – 1933 рр., непомірні втрати українства під час Другої світової війни. Письменники прагнули зафіксувати побачене й пережите, розповісти світові про більшовицькі злочини. Таке завдання міг виконати насамперед роман.

Звідси прагнення прозаїків до великих полотен – дилогій, трилогій, тетралогій. Цілком закономірно, що впродовж другої половини ХХ ст. в діаспорі з’явилося

понад 100 романів. У 1940-х роках у період МУРу було опубліковано понад 9 романів, у 1950-х – понад 23, 1960-х – понад 30, 1970-х – понад 24, 1980-х – 11.

Отже, українська романістика ХХ століття пройшла складний шлях жанрово-стильового розвитку та презентувала широкий спектр проблемно-тематичних пріоритетів. Романний дискурс української діаспори – оригінальне явище національної літератури. Але незважаючи на численні статті, дисертації та монографії (Ю. Коваліва “Художня хроніка великої трагедії (українська література періоду другої світової війни)” (2004), Ю. Мариненка “Місія: проблеми національної ідентичності в українській прозі 40 – 50-х років ХХ століття” (2004), В. Мацька “Українська еміграційна проза ХХ століття” (2009), М. Васькова “Український еміграційний роман 1930 – 50-х років” (2011) та ін.), роман діаспори так і не став об’єктом системного розгляду. Дотепер дослідники звертали увагу на окремі постаті письменників (розвідки О. Смерек “Романи Емми Андієвської: Художньо-філософські шукання. Міфологізм. Поетика образності”, Н. Колошук “Іван Багряний: домінанти творчості та проблеми вивчення”, В. Супруна “Художній світ епічної творчості Миколи Понеділка” та ін.), а синтетичних та цілісних праць про велику епіку другої половини ХХ ст. фактично немає. Отже, виникла необхідність у комплексній студії, у якій жанрово-стильова динаміка романістики діаспори була б репрезентована в синхронії та діахронії її розвитку.

У монографії Світлани Луцій “Романістика української діаспори 1960 – 1980-х років: проблематика, жанрово-стильові парадигми” (2017) уперше обґрунтовано концепцію розвитку українського романного дискурсу діаспори, осмислено складну систему його жанрових різновидів (форм), з’ясовано взаємодію різних чинників: проблемних і стильових домінант, сюжетно-композиційних і поетикальних прийомів тощо.

Авторка дослідила романний дискурс цього періоду як цілісне явище національної літератури в її зв’язках зі світовою культурою. Жанрові трансформації, оприявлені в роботі, презентують специфічний шлях українського діаспорного роману, розглянутого в контексті розвитку європейської й американської романістики, а також кращих традицій

вітчизняної літератури 1920 – 1930-х років; розкрито взаємодію національних і світових літературних традицій.

Цілком зрозуміло, що авторка ґрунтовно осмислила праці, присвячені романістиці ХХ століття, теоретичну літературу з питань романного жанру. У монографії незаперечну цінність становить широкий історико-культурний контекст, залучено велику кількість архівних та літературно-критичних матеріалів (епістолярій, спогади, автобіографії), програмні виступи письменників МУРУ та “Слова”, літературно-критичні статті та інформативні повідомлення в періодиці. Джерельна база дала змогу подати повну картину літературного життя 1940 – 1980-х років у діаспорі. Привертає увагу обізнаність С. Луцій із філософськими, естетичними та літературно-критичними працями вітчизняних та зарубіжних дослідників: вона апелює до філософських праць Г. Сковороди, Ж.-П. Сартра, А. Камю, Х. Ортегі-і-Гассета, естетики драми абсурду, латиноамериканської прози, “нового роману”, історичних, культурологічних та соціологічних студій, присвячених українській діаспорі, авторами яких є В. Ісаїв, В. Євтух, Ф. Заставний, Я. Закревська, Р. Коен, Б. Лановик, В. Маркус, В. Маруняк, І. Овсій, Е. Саїд, У. Сафран, Х. Тололян, М. Троф’як, В. Трощинський та ін.

У монографії С. Луцій романний дискурс діаспори розглянуто комплексно – як метатекст, що дало змогу окреслити основні вектори розвитку роману періоду 1940 – 1980-х років, особливості творення жанрових та стильових форм, проблемного спектра. Розглянуто й проаналізовано понад 100 романів понад п’ятдесяті прозаїків діаспори, відомих і фактично невідомих широкому колу фахівців. Авторка прагнула максимально охопити літературний фактаж, і це їй удалося здійснити. Важливо, що частину художніх текстів, які досі так і не перевидано в Україні, вона повернула в художній дискурс національної літератури. Поряд зі знаними іменами в монографії репрезентовані й другорядні автори. Загалом ідеться про “велику прозу” Е. Андієвської, І. Багряного, В. Барки, В. Бендера, Ю. Буряківця, В. Вовк, Р. Володимира, Д. Гуменної, Г. Журби, З. Дончука, О. Звичайної,

О. Ізарського, І. Качуровського, Ю. Косача, І. Костецького, О. Керч, Л. Коваленко, М. Лазорського, Степана Любомирського, Ф. Мелешка, Я. Острук, Т. Осьмачки, Л. Полтави, Б. Полянча, М. Приходька, У. Самчука, І. Смолія, М. Струтинської, С. Федорівського, С. Фостуна, Ю. Тарнавського, Д. Рославської та ін.

С. Луцій активно застосовує міждисциплінарні підходи, методики різних шкіл – культурно-історичної, порівняльно-історичної, порівняльно-типологічної, здобутки біографічного, системного аналізу, принципи герменевтики. Структура праці відображає основні параметри, які дослідниця винесла в основу своєї наукової концепції жанрових трансформацій українського роману в діаспорі другої половини ХХ ст., його проблемних домінант. Книжка складається зі вступу, 8 розділів, висновків, бібліографії та додатків. Письменники-емігранти мали по кілька вигаданих імен (псевдоніми стали одним зі способів конспірації для українців, які приховувалися спочатку від репатріаційних комісій, а згодом від радянських спецслужб), тому монографія містить додаток “Псевдоніми прозаїків діаспори”.

Кожен із розділів з'ясовує своєрідність жанрово-стильових парадигм романного дискурсу діаспори, ілюструє панорамне дослідницьке бачення художньої реальності другої половини ХХ ст. Привертають увагу розділи, структурно менш пов'язані з текстом монографії. Однак вони посутньо доповнюють авторську концепцію роботи, ілюструють ключові питання літературного процесу діаспори, як, наприклад, переклади творів українських авторів різними мовами чи специфіка сприйняття іноземними

читачами їхніх творів, активні дискусії щодо подальших напрямків розвитку мовного та літературного дискурсів у діаспорі, розв'язання проблеми “батьків і дітей”, формування нової (діаспорної) ідентичності тощо. Літературознавчий аналіз у кожному з розділів здійснено на високому фаховому рівні, із залученням багатого фактажу та текстової конкретики.

Отже, монографія Світлани Луцій “Романістика української діаспори 1960 – 1980-х років: проблематика, жанрово-стильові парадигми” цілісно осмислює діаспорну епіку як оригінальне літературне явище ХХ століття, показує особливий шлях її жанрово-стильового розвитку, зумовлений історичними причинами та художньо-естетичним контекстом. Аналіз матеріалу дає авторці підстави твердити, що в цій прозі тісно переплелися національна, соціальна, історична й екзистенційна проблематика, засвідчена як у творах письменників-реалістів, так і в доробку митців-модерністів. У монографії розглянуто найважливіші проблеми діаспорної романістики, як-от проблема часу, проблема збереження національної ідентичності, історичної пам'яті, духовності та виживання людства в епоху науково-технічного прогресу та військово-політичних протистоянь, проблема інтеграції емігрантів у нове середовище, проблема людини в тоталітарному суспільстві й на війні та ін. С. Луцій переконливо показала: романістика української діаспори 1960 – 1980-х років, яку творили еміграційні митці (“народ у мандрівці”) далеко від України, у своєрідних культурних, соціально-політичних, економічних умовах, стала яскравим та оригінальним явищем національної та європейської літератури.

*Галина Александрова
м. Київ*

Отримано 14 червня 2018 р.